

This is a self-archived version of an original article. This version may differ from the original in pagination and typographic details.

Author(s): Honko, Mari; Mustonen, Sanna

Title: Kieliä rinnakkain : koulun monikielisyys näkyviin kieliä vertailemalla

Year: 2018

Version: Published version

Copyright: © Kieliverkosto ja kirjoittajat, 2018

Rights: CC BY 4.0

Rights url: <https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>

Please cite the original version:

Honko, M., & Mustonen, S. (2018). Kieliä rinnakkain : koulun monikielisyys näkyviin kieliä vertailemalla. *Kieli, koulutus ja yhteiskunta*, 9(5). <https://www.kieliverkosto.fi/fi/journals/kieli-koulutus-ja-yhteiskunta-syyskuu-2018/kielia-rinnakkain-koulun-monikielisyys-nakyviin-kielia-vertailemalla>

Kieliä rinnakkain – koulun monikielisyys näkyviin kieliä vertailemalla

Millainen on minun arkeni kielimaisema? Miten kieleni tukevat toisiaan? Entä miten niiden käyttöä tuetaan? Onko oppilaan/hoitolapsen/työkaverin maisema samanlainen vai erilainen kuin omani? Tässä artikkelissa käsittelemme koulun kielikirjoa kielten näkyväksi tekemisen ja vertailun näkökulmasta. Keskitymme siihen, miten kielten havainnointi, maistelu ja analysointi herättelevät huomaamaan ympärillä puhuttuja kieliä, lisäävät kielitietoisuutta ja rohkaisevat käyttämään vähäistäkin kielitaitoa.

Julkaistu: 12. syyskuuta 2018 | Kirjoittanut: Mari Honko ja Sanna Mustonen

Kielikasvatusta rajoja ylitellen

Koulussa eri kielet on perinteisesti totuttu pitämään melko tiukasti omissa, lukujärjestyksen osoittamissa lokeroissaan. Etenkin muiden kuin kaikille yhteisten opiskeltavien kielten näkyvyys koulu yhteisössä saattaa jäädä vähäiseksi tai yksittäisten opettajien ja oppilaiden aktiivisuuden varaan. Esimerkiksi valinnaisena opiskeltavia vieraita kieliä ja monikielisten oppilaiden kotikieliä saatetaan ajatella lähinnä rajattua oppilasryhmää koskettavina asioina, ei niinkään laajemmalle (koulu)yhteisölle jaettavina resursseina. Koulun hektisen arjen näkökulmasta tämä on ymmärrettävää: Oppisisältöjä, tarkasteltavia ilmiöitä ja vuorovaikutusta mahtuu niin lasten kuin aikuistenkin päiviin rajallisesti. Lisäksi esimerkiksi opettaja saattaa kokea osaamisensa, sitoutuneisuutensa ja käytettävissä olevan ajan riittämättömäksi oppilaiden mahdollisesti lukuisiin kieliin paneutumiseen (ks. esim. Voipio-Huovinen & Martin 2012).

Kuva perinteisestä kielenopetuksesta, jota sävyttää kirjoitetun kielen ylikorostuminen sekä toisistaan erillisten kielten sanaston ja rakenteiden ulko-opettelun mentaliteetti, voi edelleen vaikuttaa pedagogisiin valintoihin. Viimeaikaisten kouluissa ja mediassa käytyjen keskustelujen perusteella monikielisten ryhmien opettajien lisäksi muun muassa varhennettuun kielenopetukseen osallistuvien alkuopetusryhmien opettajat kaipaisivatkin tukea ja rohkaisua käytännönläheiseen ja toiminnalliseen kieli- ja kielitietoisuuskasvatukseen sekä tuoreiden ideoiden jakamiseen.

Uudistuneet opetussuunnitelmien perusteet läpi koko opintopolun varhaiskasvatuksesta toiselle asteelle ohjaavat uudentyyppiseen ajattelutapaan ja vastuunjakoon, kun eri oppiaineiden – kieltenkin – rajoja häivytetään ja asiantuntijuuden jakamisen kynnyistä madalletaan.

Käytännössä tämä tarkoittaa esimerkiksi aiempaa sallivampaa suhtautumista monenlaisiin kielimuotoihin sekä rohkaisua eri kielten lomittaiseenkin tarkasteluun ja käyttöön (ks. esim. García 2009). Oppilaiden monipuolisia kieliresursseja tulisi voida käyttää – myös eri aineiden tunneilla.

Keinoja erilaisiin kielentämisen tapoihin ja kulttuureihin tutustumiseen tarjoaa ennen kaikkea lähiympäristön kielellinen variaatio. Omassa opetusryhmässä hyvä alku eri kielten huomioimiseen on oppilaiden erilaisten kielimaisemien näkyväksi tekeminen. Ensimmäinen askel voi olla esimerkiksi oppilaiden (yhtä hyvin aikuisten tai päiväkotiryhmän lasten) arjen vuorovaikutustilanteiden visualisointi siltä kannalta, miten kielet ja kielimuodot vaihtelevat ja limittyvät kullakin oppilaalla päivän aikana (ks. myös Maledive-hankkeen kotisivuille kootut vinkit ja materiaalit). Seuraava askel voi olla vaikkapa oppilaiden tekstimaailmoista löytyvien erikielisten puhuttujen, kirjoitettujen ja multimodaalisten tekstien kerääminen ja tutkiskelu yhdessä (esim. kaveri- tai harrastusporukan, Skype-mummin, vaatteiden, eväspussukoiden, pulpettikirjan, YouTube-kanavan, verkkopeliyhteisön jne. tekstit). Kielitietoisen koulun tulisi myös tarjota kaikille oppilaille kurkistusikkunoita maailman kielelliseen diversiteettiin oman lähiympäristön ulkopuolella.

Kuva 1: Sähköinen media luo siltoja kieliin ja kieleilyyn välimatkoista piittaamatta.

Kuva 2: Lapset innostuivat kokeilemaan mandariinikiinan kirjoittamista 感受这门语言 ja ääntämistä /gǎnshòu zhè mén yǔyán/ ('tunne kieli!').

Kuka on kieliasiantuntija?

Kieliasiantuntijäkäsityksen avartuminen on yksi kielitietoisien koulun voimavara. Osa muutosta on asiantuntijuuden moniäänistyminen ja jakaminen: yksittäisen opettajan ei tarvitsekaan osata tai ehtiä tyhjentävästi kaikkea, kun korostetaan yhteistyötä ja oppijoiden asiantuntijuuden vahvistamista. Tosin toistaiseksi monikielisyys, kielipedagogiikkaan sekä kielelliseen diversiteettiin liittyvää keskustelua on, Suomessakin, käyty pääasiassa valtakielillä puhuvien aikuisten äänellä. Käsitusten laajenemiseen liittyy myös **kielen** tilanne- ja tiedonalakohtaisuuden tunnistaminen sekä **kielitaidon** näkeminen aina osittaisena ja varioivana, tilannesidonnaisena ja kehittyvänä. Jo käsitteellisellä tasolla muutokset voivat kuitenkin olla hyvin hitaita (ks. esim. Lowe 2015).

Kuva 3: Kieli(taito)näkemyksillä on merkitystä ja seurauksia.

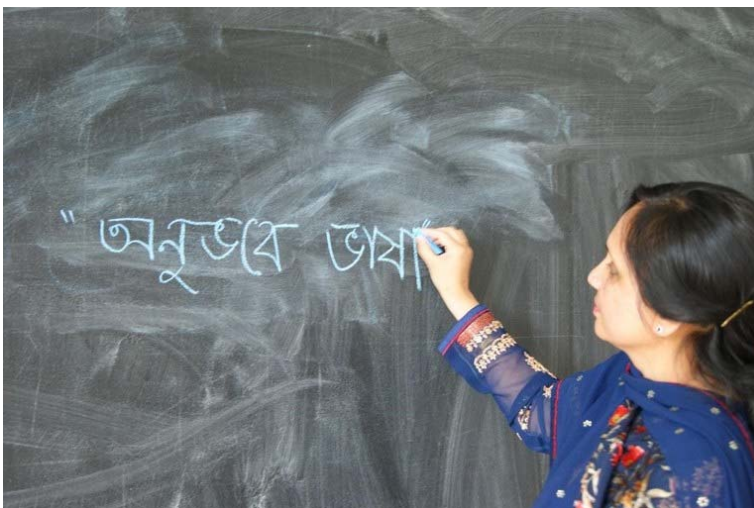
Tämä artikkeli pohjautuu Koneen Säätiön vuosina 2016–2017 rahoittamaan tieteen yleistajuistamisen hankkeeseen Vertailusta voimaa, jonka tavoitteet liittyvät edellä kuvattuihin murroksiin. Hankkeen kolme päätavoitetta ovat olleet

1. esitellä maailman kielellistä monimuotoisuutta ennen kaikkea suomalaisen monikielisuuden pohjalta,
2. ohjata kielellisen monimuotoisuuden havainnointiin ja
3. luoda tilaa monikielisten asiantuntijoiden äänille.

Jo julkaistua kirjaa “Tunne kieli – matka maailman kieliin ja kielitietoisuuteen” (toim. Honko & Mustonen 2018) on ollut kirjoittamassa ja kommentoimassa laaja, kaikkiaan yli viisikymmenpäinen joukko toimijoita eri rooleissa, osin myös eri puolilla maailmaa.

Vertailusta voimaa kielten havainnointiin ja käyttöön

Vertailusta voimaa -hankkeen materiaalin (kirjan ja verkkoaineiston) ote on, tuskin yllättäen, kieliä vertaileva: kielten suhdetta toisiinsa on erojen lisäksi kuvailtu myös yhteisiä piirteitä ja osittaista samankaltaisuutta havainnoimalla. Johtoajatuksena on, että kaikenlainen kielten havainnointi ja vertailu ovat erinomaisia keinoja kielitietoisuuden kasvattamiseen. Materiaalissa annetaan virikkeitä ja ehdotuksia siihen, kuinka kieliä voisi käyttää ja havainnoida rinnakkain osana vaikkapa päiväkodin tai koulun arkea. Eri kielten, kielimuotojen ja kielenkäyttötapojen avoin ihmettely ja oikein ajoitettuna myös systemaattisempi, tiettyyn ilmiöön kiinnittyvä vertailu voivat tukea sekä uuden kielen että jo osattujen kielten käytänteiden ja ilmaisutapojen hahmottamista. Toisinaan kielten vertailu tarjoaa vastauksia myös siihen, miksi jokin opittavan kielen ilmiö voi olla tietyn kielen puhujille vaikea tai helppo oppia. Kielten analyttinen tarkastelu ja vertailu on ajattelutaitoja kehittävää myös sinänsä.

Kuva 4: Bengalia kirjoitetaan abugidaksi kutsutulla aakkostolla, joka rakentuu konsonanttiglyfeistä ja niitä ympäröivistä vokaalitarkkeista.

Miksi vertailua?

Kukin *Tunne kieli* -kirjan kirjoittajista tarjoaa vertailuun erilaisia lähestymistapoja, pohdittavaa ja konkreettisia tehtäviäkin.

Kielten vertailu

- tukee hahmottamista ja oppimista

Millaiset kielen keinot esimerkiksi vastaavat toisiaan merkityksen rakentamisessa? Mikä on samanlaista, erilaista, hienojakoisempaa tai yksinkertaisempaa? Miten vaikkapa mennyttä aikaa ilmaistaan? Kurkista eri kielten aikamuotojärjestelmiin esim. romanian (Cenan-Niemi 2018), bengalin (Jahan Jinia 2018) ja venäjän (Leisiö 2018) kielten avulla.

- avaa uudenlaisia näkökulmia tuttuihin asioihin, kuten oman kielen vuorovaikutusrutiineihin ja ilmaisutapoihin

Miten ja keitä esimerkiksi tervehditään? Miten osoitetaan erimielisyyttä tai reagoidaan kuulumisten kysymiseen?

- kehittää ajattelutaitoja ja lisää tiedostumista kulttuurisista ilmiöistä

Miten eri kielissä jäsennetään maailmaa nimeämällä ja luokittelemalla? Missä kielissä esimerkiksi käytetään aktiivisesti sukulaisuussuhteiden hienojakoisia nimityksiä kuten 'äidin nuorempi sisko' tai mittasanoja kuten 'pitkulainen kappale' tai 'litteä, paperinkaltainen kappale'. Entä kohteliaisuusilmauksia? Miksi? Lue lisää esim. vietnamin (Bui Viet & Vo Xuan 2018), kiinan (Gao 2018) ja thain (Kangaspunta 2018) kieliä esittelevistä artikkeleista.

- on keino tehdä eri kieliä ja niiden puhujia näkyväksi ja osoittaa arvostamista

Ovatko (maahanmuuttaja)oppilaiden kielet "litteitä taustamuuttujia"? Millaisia piiloisia hierarkioita kielten välille on rakentunut? (Mustonen & Honko; Honko & Mustonen 2018, ks. myös esim. Lehtonen 2016.)

- aktivoi ja voimauttaa eri toimijoita asiantuntijarooliin

Millaisia rooleja monikielisellä oppilaalla on luokassa / kouluvuoden aikana? Entä vanhemmilla? Entä vieraan kielen / oman äidinkielen / suomen kielen opettajalla?

Ainakin puhtaasti kielen rakenteiden vertailuun rajoittuvaa ja oppimisen ennustamiseen pyrkivää kontrastiivista lähestymistapaa kieliin pidetään näkökulmana vanhahtavana: lineaarisesta oppimiskäsityksestä luopumisen myötä on ymmärretty, ettei kielten välinen vuorovaikutus tai kielen oppiminen ole yksisuuntaista ja suoraviivaista (esim. Beckner ym. 2009, Hulstijn ym. 2014). Kielten (rakenteellinen, sanastollinen, kulttuurinen jne.) etäisyys tai läheisyys on toki yksi uuden kielen oppimiseen vaikuttava tekijä, mutta ei

suinkaan ainut tai yksiselitteinen. Siksi kielten vertailunkin tulisi olla havainnointiin ohjaavaa ja aktivoivaa ennemmin kuin selittävää ja ennustavaa.

Keinoja kielten vertailuun

Kieliä voidaan vertailla monin eri tavoin ja perustein. Liikkeelle voidaan lähteä vaikkapa tietyistä kielenkäytön kanavasta (puhe, kirjoitus, kehollinen viestintä), kielijärjestelmästä (sanasto, rakenteet), tarpeellisesta kielenkäyttötilanteesta (tervehtiminen, pahoittelu, ohjeen antaminen tai tulkitseminen), tietyn kielen yhteiskunnallisesta kontekstista (puhujat, puhuma-alueet, status) tai kielen vaihtelusta ja historiasta (rekisterit, kielenmuutos, kielisukulaisuus, kielten väliset vaikutukset). Esimerkiksi suomen kielen murteiden lingvistisen etäisyyden tai yhteiskunnallisen aseman ja siinä tapahtuneiden muutosten hahmottamista voi kirkastaa vertailu muiden kielten tilanteeseen: murteiden keskinäisessä ymmärrettävyydessä ja arvostuksessa on suuria eroja eri kielten, alueiden/ryhmien ja aikakausien välillä (ks. esim. kurdi (Khezri 2018), turkki (Kütük 2018), arabia (Pakkala 2018), viro (Sirola-Belliard & Maisla 2018), persia (Zakeri 2018)).

Esittelemme seuraavaksi muutamia tapoja, joiden avulla kielten vertailua voi lähestyä joko yksin tai monenlaisten oppilasryhmien kanssa. Vertailu sopii yhtä hyvin lapsille ja aikuisille; tehtäviä voi supistaa tai laajentaa, oppilaiden saamaa tukea lisätä tai vähentää, tehtäviä taustoittaa, jatkokäsittelyä jalostaa ja luovuutta, taitoja tai tietopohjaisuutta vaihdella kulloiseenkin tilanteeseen sopivasti. Vertailussa tärkeää on muistaa, että kielet itsessään ovat vaihtelevia, limittyviä ja muuttuvia. Esimerkiksi kiinan, arabian ja kurdin varieteetit poikkeavat toisistaan niin paljon, ettei keskinäinen ymmärrettävyys aina ole mahdollista syntyperäisellekään kielenpuhujalle.

Kielen monta kanavaa

Kielten välinen vertailu voi paljastaa sekä yllättäviä eroja että yhteneväisyyksiä niin kielistä, kielenkäyttötavoista kuin niiden käyttöympäristöistä. Kieliä on esimerkiksi kirjoitettu sekä vasemmalta oikealle, oikealta vasemmalle että ylhäältä alas ja jopa spiraalimaisesti kiertäen. Oppilaiden kanssa voi jäljitellä ja pohtia erilaisia tapoja ja sitä, mistä johtuu, että tietävästi mitään kieltä ei kuitenkaan kirjoiteta alhaalta ylös. (Nieminen 2018.)

Kuvat 5 ja 6: Yllä olevissa kuvissa 'Tunne kieli!' muotoutuu kurdin kielen sorani-murteella muovailen.

Puhuttua ja kirjoitettua kieltä voi tarkastella rinnakkain ja miettiä, miksi pelkin konsonantein tuotettua kirjoitusta on hetken harjoittelun jälkeen melko helppo ymmärtää (*mn rkstn sn*) mutta käytännössä mahdoton puhua – ja miten vokaalien ja konsonanttien vuorottelu puheessa yhdistää sellaisiakin kieliä, joiden kirjoitus ei perustu äänne-kirjainvastaavuuteen. (Nieminen 2018.) Entä millainen on viitottujen ja puhuttujen kielen suhde, ja milloin viittomia hyödynnetään myös puhutun kielen tukena? Voiko puhuttua kieltä ylipäätään erottaa kehollisesta viestinnästä?

Sanastoa, fraaseja ja kiteytyneitä sanomisen tapoja

Kieltä opetteleva joutuu hahmottelemaan, miten tuttujakin asioita uudessa kielessä luokitellaan, määritellään, nimetään ja kontekstualisoidaan esimerkiksi suhteuttamalla muihin asioihin ja ilmiöihin. Esimerkiksi tagalogin kielessä 'meihin' viitataan eri sanalla riippuen siitä, sisältyykö puhuteltava 'meihin' (*tayo*) vai ei (*kami*); 'siitä' puhuttaessa oikea pronomini taas valitaan sen mukaan, mikä on esineen asema puhujaan nähden (Vartti & Sakilayan-Latvala 2018).

Kielen ja reaali maailman suhteen vuorovaikutteisuuuteen kuuluu, että kieli heijastaa myös kielennettävää kulttuuria. Esimerkiksi sanaston, idiomaattisten ilmausten ja sananlaskujen kautta voidaan matkata toisiin aikoihin ja kulttuureihin sekä pohtia kielten kytköksiä niiden laajaan kehitys- ja käyttöympäristöön, kuten erilaisiin elinkeinoin ja ilmastoon. Millaisiin entisajan prosesseihin ja tuotteisiin viittaavat vaikkapa koulustakin tutut yhteistyömuodot *aivorihi* ja *työpaja*,

joissa *pohditaan, ajatellaan ja käsitellään* tärkeitä asioita? (Ks. esim. Eronen 1988.) Lainasanojen tarkastelu taas paljastaa kiinnostavia kuvioita ihmisten välisestä kanssakäymisestä ja liikkuvuudesta, kuten vanhoista kauppasuhteista ja eksoottisten tuotteiden kulkureiteistä. Vertailun ei aina tarvitse olla edes historiatietoista: jo oman kodin päivittäistavaroiden silmäily tarjoaa ihmeteltävää: miksi aamiaismyslin nimi onkin juuri *Start* ja kynsilakanpoistoaineen *Mirame* ('katso minua', esp.).

Merkitysten muodostaminen: yhteistä ja erilaista kieliopissa

Itselle läheisimmän kielen toimintaperiaatteet ja oma tapa käyttää kieltä voivat joskus tuntua ainoilta mahdollisilta tai ainakin jotenkin muita luontevammilta, koska ne ovat tuttuja. Onkin monella tavalla silmiä avaavaa vaihtaa tarkastelukulmaa ja tutustua jonkin toisen kielen tapaan välittää merkityksiä. Samalla voi oivaltaa uutta myös omasta kielestä ja kielen oppimisen tavoista. Esimerkiksi suomen kielen oppijan tuottamat ilmaukset *vaimonilla* ('vaimollani'), *pyörä uusია* ('uutta pyörää') ja *berensidenti vallitiin* ('presidentti valittiin') kertovat sekä suomen kielen ominaispiirteistä, kielen oppijan kehittyvästä kielitaidosta että oppijan aikaisempaan kielirepertuaariin kuuluvien kielten ja suomen kielen rakenteellisista eroista. Suomen kielessä nominien sijataivutus ja äännekeston merkitystä erottava tehtävä ovat tärkeitä ominaisuuksia, joiden hahmottamisesta oppija selvästi on jo jyvällä. Äkkiseltään odotuksenvastaiselta vaikuttavissa piirteissäkin on paljon logiikkaa, jos niitä hahmottelee lähtökielten avulla: Omistusliite nimittäin sijaitsee joissakin kielissä (esimerkiksi unkarissa) jo ennen sijapäätettä (*vaimonilla*). Nominin määrittelyn paikka lausekkeessa taas on enemmistössä maailman kielissä vasta edussanan jälkeen (*pyörä uusია*). (Dryer & Haspelmath 2013.) Esimerkiksi somalin fonotaksissa taas on sekä yhteistä että erilaista suomen fonotaksin kanssa: Sananalkuiset konsonanttiyhdistelmät puuttuvat omaperäisistä sanoista kuten suomestakin, mikä vaikuttaa myös lainasanojen ääntämiseen (*berensidenti*; vertaa suomen *residentti* ja *resitentti*). Konsonantti *t* ei geminoidu, ja suomen *valittiin*-sanan pitkä äännekesto voikin hahmottua niihin konsonantteihin, joille geminaatat ovat mahdollisia (*vallitiin*). Vastine suomen soinnittomalle konsonantille *p* puolestaan puuttuu kokonaan ja korvautuu helposti soinnillisella vastineella eli *b*:llä. (Ali Hersi 2018.) Kielenoppiminen on luovaa puuhaa, sillä oppija pyrkii jatkuvasti tekemään inventaariota ja etsimään logiikkaa kaaoksesta: tämän voi jokainen kuulla myös pienten, ensikieltään tai -kieliään oppivien lasten suusta.

Systemaattisemmin kielten ilmaisukeinoja voi analysoida erittelemällä sanaa laajemman ilmauksen (lausekkeen, lauseen, virkkeen, lausuman) rakennetta tarkasti sen mukaan, millaisista leksikaalista tai kieliopillista merkitystä kantavista osista ilmaus koostuu. Tällaiseen gloussaukseksi kutsuttuun analysointitapaan voit tutustua tarkemmin esim. Laurannon (2018) artikkelin avulla.

Vuorovaikutustilanteiden yhtäläisyyksiä ja eroja

Kieli on aina osa yhteisön toimintaa ja erilaisia vuorovaikutustapoja. Kielten vertailu voikin olla myös vuorovaikutustilanteiden rinnakkaista tarkastelua. Miten eri kielissä ilmaistaan vaikkapa epävarmuutta? Miten ehdotetaan kyläilyä – ja miten tähän kuuluu vastata? Jollakin kielellä on ehkä kohteliaampaa kieltäytyä kuin myöntyä. Entä miten ja milloin voi onnitella? Mistä ylipäänsä on tietyllä kielellä ja tietyssä kulttuuriympäristössä tapana/hyväksytyä/suotavaa keskustella? Entä millaisia yhteisiä skeemoja vaikkapa asiointitilanteista ihmisillä on? Millaiset vuorovaikutustavat ovat muuttumassa esimerkiksi globalisaation myötä?

Kuvat 7 ja 8: Tuoteselosteet, pakkausetiketit ja laukusta löytyvät tekstit tarjoavat kieliarteita.

Pientenkin oppilaiden kanssa voidaan vertailla esimerkiksi tuttujen tekstilajien kuten päivän säätiedotusten tai uutisten erikielisiä ja eri ympäristöissä julkaistuja versioita. Osaavamman tuella ja materiaalisten resurssien avulla kielten vertailua voi soveltaa ja laajentaa loputtomiin.

Kokemuksellista vertailua

Kielten vertailun eri tarvitse olla analyttistä, atomistista tai induktiivista. Se voi olla kokemuksellista, holistista ja yksityiskohtiin vähitellen keriytyvää. Eri kieliä on siis hyödyllistä myös vain katsella, kuunnella, makustella ja toistella käyttäen esimerkiksi YouTubea multimodaalisena aarrearkkuna. Vähitellen yhtäläisyyksiä ja eroja kielistä opitaan hahmottamaan. Vertailua voi ohjata opettaja, mutta lapselle tai vanhemmalle tarjottu asiantuntijarooli voi voimaannuttaa ja tarjota uuden lähestymiskulman tuttuunkin asiaan (Cummins 2006: 65).

Mari Honko työskentelee suomen kielen yliopistonlehtorina Jyväskylän yliopiston kieli- ja viestintätieteiden laitoksella ja Sanna Mustonen yliopistonopettajana opettajankoulutuslaitoksella. Kirjoitus pohjautuu keväällä 2018 ilmestyneeseen kirjaan Tunne kieli – matka maailman kieliin ja kielitietoisuuteen (Finn Lectura, toim. Honko & Mustonen).

Tunne kieli -kirja tarjoaa kielten vertailuun makupaloja, konkreettisia harjoituksia ja ideoita. Kirja on tarkoitettu kaikille kielistä, kielitietoisuudesta ja kielikasvatuksesta kiinnostuneille, ja se sisältää koottua tietoa muun muassa monikielisydestä ja kielitietoisesta pedagogiikasta, maailman kielten luokitteluperiaatteista, kirjoitusjärjestelmistä sekä kielten välisestä vertailusta. Lisäksi se sisältää esittelyn 13:sta Suomessa puhuttavasta vähemmistökielestä. Pääosa kirjan teksteistä on suomenkielisiä, mutta mukana on myös lyhyet monikielisyttä ja kielten välisiä eroja käsittelevät osiot, jotka on kirjoitettu kullakin suomeksi kuvatulla kielellä. Myöhemmin hankkeen yhteistyön tuotteena ilmestyy vapaasti saatavilla olevaa verkkoaineistoa.

Tässä kirjoituksessa on viitattu seuraaviin Tunne kieli -kirjassa julkaistuihin kieliartikkeleihin sekä johdantolukuihin, osin myös myöhemmin julkaistavaan verkkoaineistoon:

<i>arabia</i>	<i>Maria Pakkala</i>
<i>bengali</i>	<i>Nasrin Jahan Jinia</i>
<i>kiina (mandariini)</i>	<i>Gao Sixin</i>
<i>kurdi (sorani)</i>	<i>Samran Khezri</i>
<i>persia (farsi)</i>	<i>Mohsen Zakeri</i>
<i>romania</i>	<i>Raluca Cenan-Niemi</i>

somali	Liban Ali Hersi
tagalog	Riitta Vartti ja Margarita Sakilayan-Latvala
thai	Bongkot Kangaspunta (Al-Tayawi)
turkki	Hatice Kütük
venäjä	Larisa Leisiö
vietnam	Bui Viet Hoa ja Vo Xuan Que
viro	Maija Sirola-Belliard ja Diana Maisla

<i>Kielten kirjoa, suomen sävyjä</i>	Yrjö Lauranto
<i>Kirjoittaminen ja kirjoitusjärjestelmät</i>	Tommi Nieminen
<i>Monikielisyyttä tukeva pedagogiikka</i>	Sanna Mustonen & Mari Honko
<i>Kielistä kielitaitoon & Vertailusta voimaa</i>	Mari Honko & Sanna Mustonen

Linkki kustantajan verkkosivuille ja jälleenmyyjien yhteystiedot: <https://finnlectura.fi/tietokirjat/tunne-kieli>

Tunne kieli -materiaalin esittelyvideo:

Muu kirjallisuus

Beckner, C., Blythe, R., Bybee, J., Christiansen M. H., Croft, W., Ellis, N. C., Holland J., Jinyun K., Larsen-Freeman D. & Schoenemann, T. 2009. Language is a complex adaptive system: Position paper. *Language Learning* 59 (1), 1–26.

Cummins, J. 2006. Identity texts: The imaginative construction of self through multiliteracies pedagogy. – O. Garcia, T. Skutnabb-Kangas & M. Torres-Guzmán (toim.), *Imagining multilingual schools: Languages in education and globalization*, s. 51–68. Clevedon: Multilingual Matters.

Dryer, M. & Haspelmath, M. 2013 (toim.). *The World Atlas of Language Structures Online*. Leipzig: Max Planck Institute for Evolutionary Anthropology. Luettavissa osoitteessa <http://wals.info>.

Eronen, R. 1988. Sanat kiertämään. *Kielikello* 2/1988.

García, O. 2009. *Bilingual education in the 21st century*. West Sussex: Wiley-Blackwell.

Hulstijn, J. H., Young, R. F., Ortega, L., Bigelow, M., DeKeyser, R., Ellis, N. C., Lantolf, J. P., Mackey, A., & Talmy, S. 2014. Bridging the Gap: Cognitive

and social approaches to research in second language learning and teaching. *Studies in Second Language Acquisition*, 36 (3), 361–421.

Lehtonen, H. 2016. Kuka on kielitaitoinen? Luettavissa osoitteessa <https://koneensaatio.fi/kuka-on-kielitaitoinen/>

Lowe, R. 2015. Reflections on Thomas Paikeday's "The native speaker is dead!" (1985). 英語英文学研究 (*Studies in English Language and Literature*) 22, 2–36.

Maledive-hankkeen kotisivut: <http://maledive.ecml.at/>

Voipio-Huovinen, S. & Martin, M. 2012. Problematic plurilingualism – teachers' view. – J. Blommaert, S. Leppänen, P. Pahta & T. Räisänen (toim.) *Dangerous multilingualism – northern perspectives on order, purity and normality*. Basingstoke: Palgrave Macmillan, s. 96–118.